

Žarko Domljan i Institut za povijest umjetnosti

Katarina Horvat-Levaj

Dr. sc. Žarko Domljan, prvi predsjednik Hrvatskoga sabora slobodne Republike Hrvatske, ali i istaknuti povjesničar umjetnosti – znanstvenik, leksikograf, kritičar – proveo je u Institutu za povijest umjetnosti tri godine, od 1987. do 1990. No njegova je povezanost s Institutom znatno dublja, a njegov trag u formiranju institucije znatno veći. Kao dugogodišnji vanjski suradnik sudjelovao je u mnogim važnim projektima Instituta povezanim s istraživanjem arhitekture historicizma i moderne. Kao stručnjak pozvan u Institut od samog profesora Milana Preloga kreirao je i vodio dva ključna projekta – *Umjetničku topografiju Hrvatske* i *Sintezni pregled umjetnosti u Hrvatskoj* – na kojima se do danas temelji prepoznatljivost Instituta za povijest umjetnosti.

Iako je riječ o svestranoj osobi koja je obilježila kulturni, društveni i politički život Hrvatske i njezinoga glavnoga grada, jednako je važan i znanstveni doprinos Žarka Domljana za razvoj naše struke, kojom se intenzivno bavio dok je još rukovodio Leksikografskim zavodom (1958. – 1987.) i kojoj je ostao vjeran nakon što je preuzeo odgovornu političku dužnost u Hrvatskom saboru (1990. – 1999.). Doktoratom, objavljenim kao monografija *Arhitekt Hugo Ehrlich* (1979.), razriješio je mnoge nedoumice u složenom razdoblju prijelaza historicizma u modernu. Njegovo pak istraživanje historicističke arhitekture doprinijelo je valorizaciji toga važnog segmenta naše baštine u razdoblju kada ona još nije bila prepoznata. Vjerujem da su riječi Žarka Domljana, objavljene u *Životu umjetnosti* posvećenom Hermanu Bolléu (1978.) – »Historicizam je, dakle, dao stilski pečat Zagrebu, on je ispisao najvažnije poglavlje njegove građevne povijesti (...) I zaista je neobično da se već prije nismo zapitali: kako je moguće i kako se slaže s našom toliko isticanom racionalnošću da volimo i da se divimo gradovima sazdanim od arhitekture koju osuđujemo« – bile poticaj mnogim istraživačima da se posvete toj izazovnoj temi. Znanstvena istraživanja popratio je radom na likovnoj kritici, pišući o arhitekturi, urbanizmu i prostornom planiranju, a svoju stručnu angažiranost potvrdio je kao glavni urednik časopisa *Život umjetnosti* (1969. – 1976.) te kao predsjednik Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske (1969. – 1972.). Paralelno, vodio je velike izdavačke projekte u Leksikografskom zavodu poput *Likovne enciklopedije Jugoslavije* (I–II, 1984. i 1987.) te *Enciklopedije hrvatske umjetnosti* (I–II, 1995. i 1996.).

Ključan zaokret u burnoj i dramatičnoj karijeri Žarka Domljana bio je njegov dolazak u Institut za povijest umjetnosti, kada sam imala sreću i čast s njim surađivati na projektu *Umjetnička topografija Hrvatske – Križevci*. Kao istraživačka jezgra topografije, s kolegama Anđelkom Badurinom i Miljenkom Fischer, danas nažalost također pokojnima, obišli smo i istražili cijelo križevačko-kalničko područje. Razgovori sa Žarkom o struci uza spomenike, ali i o političkoj situaciji u pauzama u Planićevu planinarskom domu na Kalniku, ostali su nezaboravni. Urednički posao koji je pod njegovim vodstvom slijedio na izradi monografije *Križevci – grad i okolica* (1993.), značio je pak za mene vrhunsku školu te važne djelatnosti.

No osim istraživačke dubine, Žarko Domljan, kao pravi domoljub, uvijek je imao viziju široke obrade spomeničke baštine na cijelom prostoru Hrvatske. Često je isticao: »Želim Hrvatsku u naslovu knjiga!«. Tu je svoju ideju ostvario i u drugom projektu povezanom s Institutom za povijest umjetnosti, a to je *Sinteza hrvatske umjetnosti*. Dugoročnost pisanja knjiga – od prvog *Baroka* Anđele Horvat, Radmile Matejčić i Krune Prijatelja (1982.), preko prikaza modernog kiparstva i slikarstva Grge Gamulina (1995. – 1999.), do arheoloških sinteza *Prapovijest* Stojana Dimitrijevića, Tihomile Težak-Gregl i Nives Majnarić-Pandžić (1998.) te *Antike* Nenada Cambija (2002.) – nije obeshrabrila Žarka Domljana. Po završetku obnašanja političkih dužnosti, u osvit 21. stoljeća ponovno se bacio na planiranje novih sinteza – *Romanike*, *Gotike*, *Renesanse*. Povjerenje koje mi je ukazao pozvavši me da napišem sintezu *Barokna arhitektura* (2015.) za mene je značilo izuzetan poticaj i počast. Činjenica da je i većina ostalih novih sinteznih prikaza – *Renesansa* Milana Pelca (2007.) i *Hrvatsko slikarstvo od 1945. do danas* Sandre Križić Roban (2013.) – nastala u Institutu za povijest umjetnosti govori da su nastojanja Žarka Domljana pala na plodno tlo.

Prije četiri godine, već vidno oslabljen bolešću, Domljan je ponovno potaknuo i *Umjetničku topografiju Hrvatske*, koja je zbog nove koncepcije znanstvenih projekata bila u Institutu neko vrijeme zanemarena. Iznijevši svježe ideje na IV. kongresu hrvatskih povjesničara umjetnosti (2016.), pozvao me je da zajedno prezentiramo taj projekt

u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti jer: »Potaknuti činjenicom da je većina drugih europskih zemalja svoju graditeljsku i likovnu baštinu već davno sustavno obradila u sklopu umjetničkih topografija, želimo predložiti novi način i novi model za ostvarenje tog projekta od osobite nacionalne važnosti.«

Uime sjećanja na tako uzornoga i dragog kolegu, i svjesni važnosti dovršenja velikih projekata koje je u Institutu započeo, predano ćemo se njima dalje posvećivati ne gubeći njegov lik kao zvijezdu vodilju, jer kako je jednom Žarko priznao, pogled na zvjezdano nebo inspirirao ga je da napusti studij medicine i posveti se povijesti umjetnosti.